

26.06.2019

Майбутня Україна: з винаходами та інноваціями або без них?

12 червня 2019 р. [постановою Кабінету Міністрів України № 496](#) збори за подання заявок та отримання патентів для бюджетних установ – вищих навчальних закладів, наукових установ, установ сфери охорони здоров'я, оборони тощо (неприбуткових установ) були збільшені для винаходів – у 4 рази та для корисних моделей – у 12 разів [\[1\]](#) ([Національна академія наук України](#)).

Для інших юридичних осіб, підприємств зазначене збільшення становило – 2 рази для винаходів та 3 рази для корисних моделей.

Проект постанови було внесено до Кабінету Міністрів України Мінекономрозвитку України 14.02.2018.

На негативний вплив прийняття постанови на інноваційний розвиток України, невідповідність її цілей законодавчим вимогам науково-технічного розвитку, суттєве гальмування в результаті підвищення зборів винахідницької діяльності в Україні, відсутність обґрунтування – зверталось увага президентом Національної академії наук України академіком НАН України Б.Є. Патоном ([лист від 19.03.2018 № 58/434-1](#)), Науковим комітетом Національної ради України з питань розвитку науки і технологій ([лист від 04.05.2018, рекомендації](#)), Міністерством освіти і науки України (лист від 03.01.2018 № 1/12-62).

Вказані звернення до Кабінету Міністрів України призвели до відкладання прийняття проекту постанови, проте 12 червня 2019 р. її було прийнято.

Слід відзначити, що в Україні з 2007 р., коли були прийняті ставки зборів, по 2018 рік скоротилося:

– подання заявок на винаходи національними заявниками – в **1.6 рази**;

– отримання патентів на винаходи національними заявниками – в **2.2 рази**;

– наукоємність ВВП за рахунок фінансування з державного бюджету знизилась у **2.4 рази** та становила 0.16 % у 2017 р., загальні витрати на ДіР – становили 0.45 % ВВП, що в 4.6 рази менше, ніж в середньому в державах-членах ЄС [\[2\]](#);

– кількість інноваційно активних підприємств скоротилася в 2.2 рази з 1472 (2007 р.) до 672 (2017 р.) та становить у 2017 р. усього 14.3 % від загальної кількості промислових підприємств.

Політика підвищення зборів у 2007 р. для підприємств в Україні в 18 – 27 разів з рівнем, що в декілька разів перевищував рівень зборів для винаходів у державах-членах ЄС, призвела до того, що у промисловості в Україні майже припинилося виробництво продукції на основі власних нових винаходів.

Так, у 2016 р. з 1277 патентів на винаходи в Україні, отриманих національними заявниками, 1025 (36 %) було отримано фізичними особами, 744 – вищими навчальними закладами, науковими установами, організаціями галузей «Освіта» і «Наука» (58 %) та 79 патентів (6 %) – підприємствами [\[3\]](#).

З урахуванням, що в Україні у 2016 р. працювало у промисловості 208 великих підприємств, 4652 – середніх та 33 695 малих підприємств, **один патент на винаходи припадає на 62 великих та середніх підприємства.**

Проте встановлення за ініціативою НАН України та вищих навчальних закладів у 2007 р. пільгових ставок зборів у розмірі 10 % дозволило зберегти винахідницький потенціал бюджетної сфери в Україні. Наразі вищі навчальні заклади та наукові установи є основним генератором нових технологічних рішень в Україні.

Проблемою є, що винахідницька діяльність у бюджетних установах відбувається за відсутності впровадження Урядом дієвих фінансових, податкових, кредитних засобів підтримки інноваційного розвитку, трансферу технологій, створених бюджетними установами у промисловість, відкладання потрібних вже сьогодні механізмів підтримки інновацій, визначених Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», на майбутні стратегії та плани їх реалізації. Певні ініціативи 2019 р. щодо підтримки використання винаходів не можуть змінити загалом негативний інноваційний клімат в країні.

Вказане суттєво відрізняє Україну від держав-членів ЄС та нових незалежних країн, таких як Білорусь, Казахстан, Грузія.

Обґрунтовуючи збільшення зборів, ініціатори проекту зазначають зростання середньої заробітної плати з 2007, а також необхідність, зокрема, удосконалення інституту корисних моделей, де патентуються багато об'єктів, які не мають науково-технічної цінності.

Проте діючий недосконалий інститут корисної моделі було запропоновано саме Державним департаментом інтелектуальної власності України через прийняття Закону від 22 травня 2003 року № 850-IV. Зараз до Верховної Ради України внесено проект закону № 9088 від 17.09.2018, що передбачає істотне підвищення вимог до видачі патентів на корисні моделі та має змінити становище.

У світі, зокрема у державах-членах ЄС, відсутня практика через збільшення зборів встановлювати бар'єри отримання патентів на корисні моделі.

Щодо фактора підвищення заробітної плати – підвищення фінансування досліджень та розробок з 2007 р. по 2018 р. за рахунок загального фонду державного бюджету становило в середньому 2.3 раза. При цьому основний відсоток зазначених коштів становлять кошти на виплату заробітної плати працівників. **При прийнятті постанови не були виконані вимоги щодо визначення додаткових бюджетних витрат, необхідних для подання заявок та підтримання охоронних документів.**

За оцінками – підвищення зборів потребує збільшення приблизно в **10 разів витрат бюджетних установ** на здійснення заходів з охорони інтелектуальної власності, виділення яких не передбачено зазначеною постановою.

Слід відзначити, що й до підвищення зборів кошти, отримані ДП «Український інститут інтелектуальної власності», значно перевищували

його витрати на розгляд заявок та проведення експертизи і не відповідали фактичним витратам на здійснення цієї діяльності. Метою підвищення є перш за все збільшення потоку коштів, що надходять від іноземних заявників, для яких внаслідок девальвації гривні сплата зборів у валютному еквіваленті зменшилася з 2007 р., а також формування фонду зборів, **накопичення якого здійснюється поза бюджетом.**

Проте з урахуванням, що ставки зборів встановлюються єдиними як для іноземних, так і національних заявників, **вказана діяльність і у 2007 р. і у 2019 р. фактично спрямована на витиснення національного винахідництва, що завважає формуванню значного потоку зборів за рахунок іноземних платників та платників зборів за реєстрацію торговельних марок.**

Використання частки цих зборів на певні заходи з посилення використання винаходів не може бути підставою для зазначених дій.

Національна академія наук України звертає увагу спільноти в Україні, політиків, урядовців, що збільшення ставок зборів призведе до: суттєвого скорочення винахідницької діяльності у бюджетному секторі;

скорочення винахідницької діяльності у секторі промисловості та до втрати пакета винаходів, права на які належать державі та які підтримуються у силі бюджетними установами, а також до призупинення подання заявок на винаходи.

Вказане суперечить базовим цілям України щодо інтеграції з ЄС як країни з розвинутою інноваційно спрямованою економікою, а також негативно вплине на забезпечення її технологічної та економічної безпеки.

На думку Національної академії наук України доцільним є відміна постанови Уряду від 12 червня 2019 р. № 496 щодо збільшення зборів.

Має бути створена комісія з представників контролюючих органів, міністерств, національних академій наук щодо аналізу витрат на розвиток та функціонування системи охорони інтелектуальної власності, що здійснюються за рахунок зборів, та вироблення обґрунтованих ставок зборів.

Зміна ставок зборів для бюджетних (неприбуткових) наукових установ та вищих навчальних закладів може становити пропорційно не більше ніж збільшення фінансування досліджень та розробок в Україні з 2007 по 2018 р. в 2.3 раза.

Довідково:

Слід відзначити, що у 2007 р. у зв'язку зі вступом України до СОТ були внесені зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 р. N 1716 щодо сплати зборів та замінено дві різні шкали сплати зборів для іноземних та національних заявників – однією шкалою.

Ставки зборів для винаходів при цьому було збільшено у 18 – 27 разів. З трьох варіантів створення єдиної шкали: зменшити загальний рівень зборів до існуючого для національних заявників, збільшити для національних заявників ставки зборів до рівня іноземних заявників та вибрати

поміrkований варіант – було вибрано **варіант значного підвищення ставок для українських заявників**. Нові ставки зборів в 2007 році у 7,7 раза перевищували середню заробітну плату в Україні. Відповідні збори в Німеччині, Франції, Великобританії, Іспанії становили лише 15 – 39 % , в США – 60 % середньої заробітної плати.

Запропоновані ставки зборів за патентування винаходів в Україні були в 3,7 раза більші, ніж у Вірменії (член СОР з 2003), 2,1 раза – ніж в Киргизстані (член СОР з 1998), в 1,5 раза – ніж у Молдові (член СОР з 2001 р.). Сума зборів на отримання патентів на винаходи становила в Україні 9100 грн. або 1300 євро, в ФРН – 691, Іспанії – 692, Франції – 761, Великобританії 368 євро.

Проект постанови, підготовлений Державним департаментом інтелектуальної власності, мав знищити таким чином винахідницьку діяльність у бюджетній сфері, оскільки для бюджетних наукових установ та вищих навчальних закладів, установ Міністерства оборони України тощо компенсація витрат щодо здійснення винахідницької роботи – не передбачалася.

Проте внаслідок листів та активної позиції НАН України, УААН, АМН України ректорів провідних вузів України, зокрема, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут, для бюджетних установ (неприбуткових організацій) у постанові від 19 вересня 2007 р. №1148 [4] було введено пільгова сплата зборів для неприбуткових установ у розмірі 10 %. Проте навіть при таких пільгових ставках – збільшення сплати зборів для бюджетних установ ледве відповідало збільшенню фінансуванню бюджетної сфери в Україні на той час.

[1] Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1756 і від 23 грудня 2004 р. № 1716».

[2] Аналітична довідка «Стан розвитку науки і техніки, результати наукової і науково-технічної діяльності за 2017 рік». Київ, 2018. С. 9.

R&D expenditure in the EU increased slightly to 2.07% of GDP in 2017. Eurostat. Newsrelease. 5/2019-10 January 2019.

[3] Статистична інформація щодо сплати зборів. Лист ДП «УІПВ» від 25.09.2017 № 1359/1.1.

[4] Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. N 1148 «Про внесення змін до Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності.